

no papa quarto, nos eidem concilio, nedum ex parte ejusdem concilii per suos oratores nobis ex hac causa specialiter destinatos, verum etiam apostolicis et imperialibus ac aliorum quamplurimorum sancte matris Ecclesie Patrum et principum secularium litteris creberrime instigati, ad Dei laudem, sancte matris Ecclesie prosperitatem optatam et honorem, et praesertim ob fidei catholice exultationem interesse cupientes, variis et diversis causis rationabiliter praepediti quo minus personaliter eidem interesse poterimus, ut vellemus, venerabiles Patres Robertum Londonensem, Philippum Lexoviensem, Joannem Roffensem, Joannem Bajocensem, et Bernardum Aquensem episcopos, ac charissimum consanguineum nostrum Edmundum comitem Montoni, dilectos nobis Nicolaum abbatem Glastoniensem, Willielmum abbatem ecclesie Beate Marie Eborum, et Willielmum priorem Norwicensem, necnon dilectos et fideles nostros Henricum Brounleete, militem, magistrum Thomam Broun, utriusque juris doctorem, Sarum decanum, Joannem Colluelle, militem, magistrum Petrum Mauricii, doctorem in theologia, et magistrum Nicolaum David, archidiaconum Constantensem et licentiatum in utroque jure, nostros ambassiatores, oratores veros, et indubitatos procuratores, actores, factores et nuntios speciales constituimus, facimus et deputamus per praesentes, dantes et damus eis et ipsorum majori parti potestatem et mandatum tam generale quam speciale nomine nostro et pro nobis in eodem concilio interesse, tractandi, communicandi et concludendi tam de his quae reformationem Ecclesie universalis in capite et in membris, quam in his quae fidei orthodoxae fundamentum regumque ac principum pacificationem con-

cernere poterunt, necnon de et super pace perpetua guerrarumve abstinentia inter nos et Carolum adversarium nostrum de Francia, ac etiam tractandi, communicandi, et appunctuandi, consentiendi insuper, et si opus fuerit, dissentiendi his quae juxta deliberationem dicti concilii inibi statui et ordinari contigerit. Promittentes et promittimus bona fide nos ratum, gratum et firmum perpetuo habiturum totum, et quidquid per dictos ambassiatores, oratores et procuratores nostros, aut majorem partem eorundem, actum, factum seu gestum fuerit in praemissis et in singulis praemissorum, et hoc idem cum de et super his certiorati fuerimus, quantum ad nos et Christianum principem attinet, executioni debite curabimus demandare. In cujus rei testimonium has litteras nostras fieri fecimus patentis. Dat. sub magni sigilli nostri testimonio in palatio nostro Westm. x die Julii.

• Per consilium. •

Litterarum autem pontificiarum quibus ad concilia generalia ordines vocantur, formulas habes apud Binum tom. III, part. II, pag. 674, in apparatu ad concilium Lateranense sub Innocentio III celebratum; apud Muth. Paris. anno 1245, pag. 886 editionis Londinensis, ad abbates scilicet et priores Ecclesie Anglicanae Lugduno datas III Kalend. Februarii, anno Innocentii quarti secundo, quas tamen reperio etiam vetustis Annalibus ms. Burtonensis coenobii, ubi, syllabis alioquin vix discrepantibus, v Idus Junii substituitur; apud Binum item dicta tom. III pag. 768 et sequentibus in concilio Viennensi sub Clemente V praeparatione, et tom. IV, part. II, pag. 276.

EADMERI MONACHI

DE EXCELLENTIA VIRGINIS MARIE

LIBER I.

CAPUT PRIMUM.

Quod Maria excellit omnes creaturas.

Supereminentem omni quod post hominem Deum creatum est excellentiam beatæ matris Dei quomodocumque et saltem lippienti oculo cordis contempit anhelans, et, contemplando, quod inde mihi capere conceditur ad communem notitiam proferre desiderans, horreo peccatorum quibus premor enormitatem, et valde timeo ne mihi tam alta petenti mox² objiciatur illud sacræ Scripturæ dictum: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isa. xxvi, 10)*. Vere cum³ recogito sanctum Filium ejus, ob hoc ut peccatis hominum mederetur, factum esse filium ejus, non nihil spei concipio quod vel parum percipiendi de sublimitate tantæ matris, sciens⁴ videlicet illam magis

propter peccatores quam propter justos factam esse Dei matrem. Dicit enim ipse bonus Filius ejus *de non venisse vocare justos, sed peccatores (Matth. ix, 13)*. Apostolus quoque testatur quod *Christus venit in mundum peccatores salvos facere*, quorum se fatetur primum esse (*I Tim. i, 2, 15*). Si igitur ipsa propter peccatores, scilicet propter me meique similes, facta est Domini mater, quomodo immanitas peccatorum meorum cogere me poterit⁵ desperare veniam eorum, cum tam ineffabile donum⁶ sit factum ex ea ob curationem eorum? At ipsa curatio ad quos efficacius progredietur, aut in quibus misericordias operabitur quam in illis a quibus tantum bonum amatur, amplectitur et veneratur. Excitemus ergo mentem nostram, fratres mei, et enitamur, quantum

VARIE LECTIONES.

¹ Collatus est cum mss Corb. E. 40. et S. 62. ms E. 40. Scriptum Eadmeri Monachi discipuli beati Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi De piissima et dulcissima Matre Domini Maria. ms S. 62. Incipit Sermo de Sancta Maria. Hoc ms. non distinguit Capitula. ² Petenti mox ms S. petenti misero ³ Verum cum mss. vere cum ⁴ Quod vel parum concipiendi de sublimitate tantæ matris, Dei scilicet Genitricis, omniumque tam Angelorum quam hominum Regina, sciens mss quid vel parum percipiendi de sublimitate tantæ matris, sciens ⁵ Cogere poterit mss. cogere me poterit ⁶ Ineffabile bonum mss ineffabile donum

possumus, ut in celsitudinem tantæ Virginis attendamus; et, quæ nobis miseratio filii ejus revelatæ dignata fuerit, pro laude ejus proferamus, prolata ruminemus⁷. Erit enim fortassis hoc ipsum optatæ nobis⁸ causa non parva salutis, et sauciatis ex vitiorum punctombus animis medicina salubris. Qui namque fieri potest ut ex memoria laudis ejus salus non proveniat peccatori, cujus uterus factus est via ipsi, ad sanandum peccatorem venienti⁹ Salvatore? Quid dixi, via, cum idem uterus thalamus Dei, aula Dei, in qua habitaret, sit factus? vere etenim habitavit in eo, quoniam seipsum ipse in eo, et ex eo quod prius non erat fecit. O habitaculum mirabile¹⁰! O habitare ineffabile! quem cœli cœlorum, quem omnes rerum creaturarum machinæ capere nequeunt, virginalis uterus beatæ Mariæ cepit, quando eundem ipsum de se verum et perfectum Deum et hominem in una persona concepit et generavit, via tamen ipse uterus existit, quia per illum Deus homo factus in mundum visibilis venit.

CAPUT II.

De origine Virginis Mariæ.

Quamvis igitur hoc solum de sancta Virgine prædicari, quod Dei¹¹ mater est, excedat omnem altitudinem quæ post Deum dici vel cogitari potest, et altissimum quid habeat in hoc ad contemplandum et ruminandum mens humana quæ ad eam anhelat¹², tamen quoniam mihi venit¹³ in cor ut de ea aliquid dicam primo de¹⁴ ejus origine, ac deinceps, si quid tenuitas sensus mei de ipsa quod dignitati illius existimem non adversari capere potuerit, in medium proferre libet. Adsis igitur, domina, et non mea, quæ exsecror, sed tua, quæ precor¹⁵, merita illis digneris attendere, quæ veneror¹⁶. Tu quidem nosti mentem meam in hoc esse quod me omnino indignum judico de te loqui, aut quidquam scribere¹⁷. Sed, quoniam insitæ tuæ¹⁸ pietatis oculo super multos mei similes scio te respexisse, aliquo, licet dignitati tuæ indigno, meæ devotionis obsequio vellem agere¹⁹ erga te, quatenus ipso consuetæ misericordiæ tuæ oculo quandoque digneris et me respicere. Tacitis itaque illis quæ ab initio²⁰ omnis creaturæ, usque ad sanctum filii sui adventum²¹, de hac Virgine prophetata sunt tam per eos²² qui ante legem quam et per eos qui sub lege justifuerunt, illud conjicio apud me, nativitatem ejus (quam quidem ex linea generationis humanæ non

nescio descendisse), magna quædam æque miranda divinatorum signorum indicia præcurrisse. Quæ tamen illa fuerint, solus ipse sine scrupulo novit, qui eam sibi antequam²³ nasceretur, in matrem elegit; quod ea re²⁴, ut autumo, et non incongrue actum²⁵ credi potest, quatenus eo major veneratio fidelium circa ejus ortum existeret, quo sublimitatem²⁶ tantæ rei altiori secreto celari quisque perpenderet. Nec enim Ecclesia Dei inconcussæ auctoritatis ducit ipsam Scripturam, quæ ortum illius ab angelo prænuntiatum refert. Nam licet beatus Hieronymus, juxta alterius cujusdam Scripturæ materiam, quam in adolescentia sua legisset, et cujus auctorem se fatetur ignorare, eam fecerit²⁷; dicit tamen non eo pacto se scripsisse quod scripsit, ut aliquam descriptæ rei certitudinem Ecclesiis vellet inferre, sed hoc solo ut rogantibus amicis simpliciter morem²⁸ gereret. Unde, quemadmodum dixi, scriptum illud in auctoritatem Ecclesia suscipere noluit, videlicet indecens esse reputans de beata matre Dei quid dubitabile in laudem ejus recitari, cum ea quæ incunctanter de illa vera existunt tanta laudis materia sint referta ut, quicumque in laudando eam morari desiderat, necesse sit ut facultas ejus magnitudinē²⁹ et veritati succumbat. Sicut enim sola præ cunctis meriti singularis enituit, ita quidquid eam attinet, speciali quadam veritatis firmitate dignum est enitere.

CAPUT III.

De annuntiatione angelica.

Nata igitur, et infantiles annos exuta, quam caste quam sancte, quam Deo dignè vitam instituerit, et institutam egerit, quis vel cogitatu, non dico dictu, queat conjectare³⁰? Nulli denique dubium castissimum corpus et sanctissimam animam ejus funditus ab omni fuisse macula peccati, jugi angelorum custodia protectam³¹, utpote aulam, quam suus et omnium creator Deus corporaliter inhabitaturus, et ex qua hominem in suæ personæ unitatem³² ineffabili fuerat operatione sumpturus. Et quid mirum? Nam et inter³³ homines usus obtinuit (si tamen a cœlestibus ad terrena potest esse comparatio ulla) ut, cum præponens aliquis et persona dives aliquo vadit hospitaturus clientes³⁴ percurrant ut locum muniant, mundent, ornent et custodiant quo venienti domino suo aptus ad inhabitandum et congruus fiat. Quod si talis apparatus sit pro adventu terreni

VARIÆ LECTIONES.

⁷ Laude ejus prolata ruminemus *mss* laude ejus proferamus, prolata ruminemus ⁸ Optare nobis *mss* optatæ nobis ⁹ Peccatorum, cujus uterus factus est via ad sanandum peccatores venienti *mss* peccatori, cujus uterus est factus via ipsi ad sanandum peccatorem venienti ¹⁰ O habitaculum mirabile *mss* *omitt.* ¹¹ Quæ Dei *mss* quod Dei ¹² Ad Dominum anhelat *mss* ad eam anhelat ¹³ Quoniam modo venit *mss* tamen quoniam mihi venit ¹⁴ Primo parum de *mss* *omitt.* parum ¹⁵ Tua quæ precor *ms B.* tua, precor ¹⁶ Quæ vereor *mss* quæ veneror ¹⁷ Aliquid scribere *mss* quicquam scribere ¹⁸ Insitæ tibi *ms B.* insitæ tuæ ¹⁹ Velim agere *mss* vellem agere ²⁰ Illis ab initio *mss* illis quæ ab initio ²¹ Sanctum sui adventum *mss* sanctum filii sui adventum ²² Sicut tam per *mss* *omitt.* sicut ²³ Eam antequam *mss* eam sibi antequam ²⁴ Quod in ea re *mss* quod ea re ²⁵ Incongrue actum *mss* *omitt.* actum ²⁶ Quod enim alio modo sublimitatem *mss* quo sublimitatem ²⁷ Eam refecerit *mss* eam fecerit ²⁸ Similem morem *Edut. Pic.* humilem morem *mss* simpliciter morem ²⁹ Magnitudinē rei *mss* ejus magnitudinē ³⁰ Non dicam... conjecturare *mss* non dico... conjectare ³¹ Protecta *mss* protectam ³² Unitate *mss* unitatem ³³ Nam inter *mss* nam et inter ³⁴ Hospitaturus ut clientes *mss* *omitt.* ut

hominis et momentaneæ potestatis, quod illis apparatus A
 omnis boni putamus fiebat pro adventu cœlestis
 Regis et æterni in corde sacratissimæ Virginis, quæ
 illum non solum erat in semet transitive hospitatura,
 se letiam ex substantia sua factum hominem paritura?
 Siquidem ubi venit plenitudo temporis (Gal. iv, 4), quod
 suo adventui ³⁵ ipse Deus ante tempora prædestina-
 vit, misit angelum Gabrielem, unum de primis prin-
 cipibus regni ³⁶ sui, nuntiare tibi, o beatissima
 feminarum, instare salutem generis humani, et se
 eandem salutem operaturum, et ex te castissima,
 per Spiritus sancti operationem, verum hominem ³⁷
 nasciturum. Audis, domina, quæ feruntur, et ad
 rem omni sæculo inauditam paves et miraris Nulla
 tamen incredulitate moveris; verum indubitanter
 tenes apud te omnimodis impossibile fore non fieri B
 quod angelus dixit futurum esse. Credidit ergo et
 certissime intellexit Deum tam bonum, tam pium,
 tam omnis misericordiæ visceribus plenum ut ad
 terras de cœlesti sede descendere, et homo factus,
 per indebitam sibi mortem, genus humanum a per-
 petua vel et morte qua tenebatur eripere. Respon-
 dens ergo nuntio ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi
 secundum verbum tuum* (Luc. i, 38). O fides Deo
 accepta! O humilitas grata! O obedientia omni
 sacrificio jucundius Deo oblata! Quid ergo quod
 venientis Dei oculos offenderet in illa poterat resi-
 dere, in qua tantarum virtutum insignia veniens
 invenit redolere? Certe sola fide Abraham fertur
 Deo placuisse; et hoc solum quia Deo credidit ad C
 justitiam illi reputatum fuisse (Gal. iii, 6). Super
 humiles autem et quietos, ac verba sua timentes
 (Isai. lxxvi, 2). Spiritum suum requiescere, et obe-
 dientiam se præ sacrificiis ³⁸ malle asserit Deus
 (I Reg. xv, 22). Cum igitur in his quæ tantopere
 Deo placent sancta virgo Maria tam excellenter illi
 placuit, ut nequaquam crediderim ipsam ulla ³⁹ ra-
 tione excellentius placere potuisse, nimirum tene-
 mus fide, ab omni, si quid adhuc in illa originalis
 sive actualis peccati supererat, ita mundatum cor
 illius ut vere super ⁴⁰ eam Spiritus Dei, scilicet super
 humilem et quietam et timentem verba sua totus ⁴¹
 requiesceret, ipsam voluntati Dominicæ castissimo
 ac simplici corde obedientem omni holocausto sua-
 vius acceptaret, virtuteque Altissimi obumbratam, D
 Filium Dei ex illa incorporaret. Hic se suberigat
 intentio mentis humanæ, et, pro posse, paucis inten-
 dat quanti penderit omnipotens Deus merita hujus
 beatissimæ Virginis. Intendat, inquam, et contem-
 pletur, videat et admiretur unum Filium sibi con-

stantialem, coeternum, coomnipotentem, ex sua
 natura sine initio Deus Pater genuit, et per eum
 omnes creaturas visibiles et invisibiles ex nihilo
 fecit. Hunc igitur sibi tam unicum quam dilectissi-
 mum, et in omnibus omnino æqualem, non passus
 est remanere solummodo suum, sed eundem ipsum
 voluit in rei veritate esse beatæ Mariæ unicum, et
 dilectissimum, et naturalem filium, nec ita ut duo
 essent, unus videlicet Filius Dei, alius filius Mariæ,
 sed idem ipse qui Filius Dei, in una persona esset
 filius Mariæ, et qui filius Mariæ, unus et idem esset
 in una persona Filius Dei. Quis hæc audiens non
 obstupescat et quod Deus tale quid velle potuerit,
 non ultra omne quod dici potest admirabile ducat?
 Puella de propagine Adam nata, de peccatrice pro-
 genie orta, subito versa vice maledictionis Evæ
 benedicta prædicatur super omnes mulieres, et
 concipit, et parturit, et parit hominem Deum, om-
 nes prævaricationes ab Adæ filiis propulsaturum,
 eosque in cœlesti ⁴² regno suo sibi cohæredes con-
 stituendum.

CAPUT IV.

De amore Virginis ad filium.

Quam mirabilis itaque et ineffabilis amoris affectus
⁴³ considerari queat inter hunc talem tantæ matris
 filium, et hanc talem tanti filii matrem, perpendant
 hii saltem quoquo modo qui unico dilectionis fervore
 sese altinsecus amant, mater scilicet filium et filius
 matrem Perpendat, inquam, aliqua bona mater ⁴⁴
 quo affectu teneatur erga unicum et bonum filium,
 et bonus filius simili modo perpendat qua pietate
 moveatur erga bonam ac dulcissimam suam ma-
 trem, et aliquatenus tentent ⁴⁵, si quomodo lo in se
 conjectare valeant, amorem hujus bonæ matris erga
 vere bonum et unicum filium suum, et istius boni
 filii erga vere bonam et dulcissimam matrem suam.
 Et quidem omnes homines ex conjunctione duarum
 personarum, hoc est, maris et femine procedunt,
 et amorem suum utrique personæ, id est patri et
 matri naturaliter debent qui sic generantur, ipsis-
 que nihilominus suum parentes ⁴⁶ ambo, qui eos
 genuerunt. Cum autem ⁴⁷ amorem, quem pater et
 mater singuli debent filio suo, debet hæc felicis-
 sima matrum sola filio suo, amorem etiam, quem
 D debet, quilibet filius simul suo patri et matri, ille
 filius vere Virginis debet suæ soli matri. Nam sicut
 alii filii nascuntur ex patre et matre, ita filius ejus
 natus est ex ea sola matre. Excedit itaque omnes
 amores parentum in filios, aut filiorum in parentes
 amor istius matris in filium suum et istius filii

VARIAE LECTIONES.

³⁵ Suo adventu *ms* suo adventui ³⁶ Principibus suis scilicet regni *ms* principibus regni ³⁷ Verum Deum et hominem *ms* verum hominem ³⁸ Pro sacrificiis *ms* præ sacrificiis ³⁹ Crederet quis illam aliqua *ms* crediderim ipsam ulla ⁴⁰ Ut nec super *ms* ut vere super ⁴¹ Sua ortus *ms* sua totus ⁴² Et parit hominem Deum omnes prævaricationes propulsaturum, eosque qui sibi obtemperarent in cœlesti *ms* ac parit Deum omnes prævaricationes ab Adæ filiis propulsaturum, eosque in cœlesti ⁴³ Mirabilis natura et ineffabilis affectus amoris *ms* mirabilis itaque et ineffabilis amoris affectus ⁴⁴ Aliqua bona mater *ms* S. aliqua mater ⁴⁵ Tentet *ms* tentent ⁴⁶ Ipsumque nihilominus amorem suum parentes *ms* ipsisque nihilominus suum parentes ⁴⁷ Cum autem *ms* eum autem

in matrem suam. Et hæc quidem ita se habent, A juxta rationem filiationis quæ facta probatur extra legem humanæ procreationis. Aliæ quoque modo si placet, amorem hujus filii et hujus matris perscrutemur, et, quantum inde nobis concessum fuerit, prout ⁴⁸ possumus, speculemur. Certe quæ generat virgo est ⁴⁹ temporaliter nata; qui generatus Deus est per quem omnia tempora sunt, et ipsamet virgo creata. Ostendit ergo ipse primus ⁵⁰ amorem, quem habebat erga Virginem, et amorem, quo nullum putamus esse majorem ⁵¹; matrem suam fecit illam, et virginitatem illi non ademit. Et quidem hæc duo ipsa jucundius amabat, scilicet virginitatem et fecunditatem; virginitatem, quia hanc placere Deo per omnia intelligebat; fecunditatem, quia sine hac maledictum legis, quæ adhuc carnaliter custodiebatur, incurere metuebat. Vicit tamen amor in ea servandæ virginitatis, et exclusit ab ea timorem incurrendæ maledictionis Virgo itaque tenera et delicata . regali stirpe progenita, et speciosissima totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit ut corpus et animam suam Deo virginitate ⁵² perpetua consecraret. Sciebat enim quod quanto sanctius eam conservaret, tanto sublimius ei qui omnium castissimus, imo qui ipsa castitas est, appropinquaret. Amplectendo igitur quod acceptabilis esse cognovit Domino legis, speravit et credidit se plene evasuram maledictum datæ legis, reputans secum illum tantæ bonitatis et tantæ sapientiæ ut, dum se nullatenus, juxta conscientiam suam, melius scire aut posse facere quam faciebat adverteret, certum consilium ⁵³, ne quid peccati in istis subiret, inveniret; nec decepta est. Quis enim speravit in Domino, et derelictus est ab eo? (*Psal.* xxx, 2.) Denique ubi tam sanctam intentionem ejus, tam castum propositum ejus, tam firmam fidem, constantem spem, et indeficientem vidit charitatem ejus, eo misericordiæ ⁵⁴ suæ intuitu egit circa illam, ut nec sanctitas intentionis ejus frustraretur, nec castitas propositi ejus violaretur, ne aut firmitas ⁵⁵ fidei infirmata a spei constantia titubaret, aut charitatis in ea plenitudo deficeret. Dedit ergo illi ut et virgo, quod magis optabat, permaneret, et, ut nemo illam a maledicto legis libertinam dubitaret, fecunda fieret. Et unde fecunda? Fecunda Spiritu

amenda succiditur. Et revera dignum fuit ut, eo in Virginem ⁵⁷ superveniente, illa fecundaretur, quæ paritura erat Deum per quem totus mundus salvaretur. Quid ergo hic dicemus? Estne, putatis, ulla mens hominis, quæ modum hujus dilectionis, quam Deus ad hanc Virginem habuit, queat penetrare, quando et illi, quod charius amabat, sic integre servavit ⁵⁸, ac eam tam digne et caste fecundatam, sui ipsius matrem fecit. Potestne, quæso, ullus hominum aut angelorum istius amoris immensitati, aut ⁵⁹ dignitati honoris illius quidquam vel cogitari percipere comparabile? Erigite, obsecro, fratres mei, erigite aciem mentis vestræ ad contemplandum tam miram divinæ dignationis operationem, tam ineffabilem ⁶⁰ et stupendam omni sæculo hujus mulieris gratiam et exaltationem. Et tu, o beatissima seminarum, in quam fluxit tam copiosa et supereminens gratia omnia gratiarum, quid animi, quæso, gerebas ad eum, qui tibi hæc magna fecit, unde, sicut ipsa dixisti, jam ab omni generatione beata dici meruisti! (*Luc.* i, 48.) Vere magnificavit anima tua Dominum; et spiritus tuus exultavit in Deo salutari tuo (*ibid.* 46, 47). O salutare mirabile! quod non solum, domina, te inæstimabili salute sublimavit, sed et totum mundum, peccatorum vidueribus putridum, ex te prodienis mira ⁶¹ dispensatione sanavit. Verum, dum illum, qui sibi hæc miranda fecit, parvulum inter manus suas versati, et ad ubera ⁶² sua pendere atque ad parvas parvi ⁶³ corporis læsiones parvulorum more vagire conspiceret, quo, precor, affectu piissimus ejus animus movebatur, quove studio ad occurrendum cunctis, quæ incommoda illi fore timebat, parabatur castissimum corpus ejus. Deus Fili hujus felicissimæ matris, qui es virtus et vera sapientia summi Patris, oramus te quatenus ipsa misericordia, qua factus es homo pro nobis, insinuare digneris cordibus nostris que animo, qua cogitatione ⁶⁴ tenebatur hæc dulcissima tua mater cum te, inquam, talem ac tantillum in brachis suis exultans et læta teneret, cum tibi ut infantulo gestienti dulcibus ⁶⁵ osculis atque frequentibus congauderet, cum te lacrymantem super genibus sua quibus poterat modulis consolaretur, cum denique aliis et aliis studis, ad quæ ipsam maternæ pietas informabat, tibi pro qualitatibus vicissitudinibus sedula blandiretur? Doce, inquam, nos ve paululum mente percipere affectum ipsum que replebatur cor illius, ut, si eum peccatorum nostro

VARIE LECTIONES.

⁴⁸ Concessum, prout *mss* concessum fuerit, prout ⁴⁹ Generat, est *mss* generat virgo, est ⁵⁰ Ipse pius *mss* ipse primus ⁵¹ Putemus esse posse majorem *mss* putemus esse majorem ⁵² Deo virginitate *mss* Deo pro virginitate ⁵³ Quod acceptabilis Domino esse cognovit, legem superavit, sprexitque maledictum datæ legis, et credidit reputans secum illum cui placere quærebat, tantæ bonitatis et tantæ sapientiæ ut ante se vel de se tutum consilium *mss* quod acceptabilis esse cognovit Domino legis, etc. ⁵⁴ Ejus misericordiæ *mss* ejus, eo misericordiæ ⁵⁵ Aut sanctas *mss* aut firmitas ⁵⁶ Unde fecunda? De illo sine quo... convertitur *mss* unde fecunda? Fœcunda Spiritu sancto, etc. ⁵⁷ Eo in Virgine *mss* eo in Virginem ⁵⁸ Servabat ut *mss* servavit, ac ⁵⁹ Amoris immensitatem penetrare vel *mss* amoris immensitati aut ⁶⁰ Contemplandum tam ineffabilem *mss* contemplandum tam miram divinæ dignationis operationem, tam ineffabilem ⁶¹ Prodiens mirabili *mss* prodienis mira ⁶² Et ad verba *mss* et ad ubera ⁶³ Ad parvi ac teneri *mss* ad parvas parvi ⁶⁴ Intentione ferebatur *mss* cogitatione ferebatur ⁶⁵ Tibi infantulo dulcibus *mss* tibi ut in infantulo gestienti dulcibus

rura squatoribus obrati, quantus fuerit plene non meremur contingere, saltem pauca de illo intelligendo mereamur ⁶⁶ in nostris ærumnis aliquatenus respirare; nec putetur ⁶⁷ ab aliquo contemnendum vel parum quid sentire quemlibet in se de affectu istius matris in filium suum. Nullo siquidem modo crediderim quod is qui ad eum intelligendum provehi meruerit ab amoris ipsius dulcedine extraneus usquequaque existere possit. Qui autem in dilectionis suavitate transit, nullo pacto diffidendum quin et in retributionis ejus participium transiturus sit. Quam vero retributionem sui amoris sit adepta tota Christianitas novit, quæ illam super omnes cælos exaltatam et angelicis choris prælatam certissime credit. Ea, fratres, quantum possumus, enitatur aliquo modo affectum istius tam bonæ matris agnoscere, et in nobis saltem rei magnitudini succumbendo degustare, quo ipsius meritis adjuti ⁶⁸, et dilectionis ejus suavitate ⁶⁹ recreari et aliqua future consolationis mereamur remuneratione sublimari. Quicumque igitur aliquem sincero et dulci dilectionis affectu diligit eique omnia commoda et jucunda ei succedere cupit illius incommodis, si quæ acciderint, mæstus ingemunt, volvat et revolvat hunc suum affectum apud se, et cogitet quid sibi esset, si adhuc numero, quem ⁷⁰ fingere libet, multiplicatus in se idem affectus major existeret ⁷¹. Quod cum fecerit, et hunc suum amorem, quantumcunque in intellectu suo magnificatum, amori istius piissimæ domine matris in Deum Filium suum aliquatenus comparari posse putaverit, nescio utrum audiendus in hac sua æstimatione sit. Nec mirum, ipse enim Spiritus Dei, ipse amor omnipotentis Patris et Filii, ipse per quem et in quo amatur omne quod bene amatur, ipse, inquam, corporaliter, ut ita dixerim ⁷², venit in eam, singularique gratia præ omnibus quæ creata sunt, sive in cælo sive in terra, requievit in ea, et reginam ac imperatricem cæli, et terræ et omnium quæ in eis sunt fecit eam et aliam, bono ad tempus affectu debriato ⁷³, in animum cadet se quidquam amoris habere, quod illis amoris queat comparabile æstimari, quem hęc beatissima mater ad id ipsum habebat a quo se tam ineffabili dignitate sublimatam intelligebat. Superat ergo omnes omnium rerum creaturarum amores et dulcedines ⁷⁴ magnitudo amoris istius Virginis in filium ⁷⁵ suum, et dulcedinis immensitas qua exultabat et liquebat anima ejus in eundem Dominum Deum suum.

A Itaque cui saltem ita concessum fuerit sæpe dulci studio posse cogitare de illa, magnum promerendæ salutis indicium esse conjecto. Sed quid dicam? si tantus fuit amor ejus erga ⁷⁶ hunc dilectissimum filium suum, quo vel quali gaudio replebatur tota substantia ejus, quando eum, quem tantopere diligebat, quem Creatorem ac Dominatorem omnium rerum esse sciebat, secum degentem ⁷⁶, secum edentem, se quæcunque nosse volebat dulci affatu docentem haberet, quis capiet ⁷⁷?

CAPUT V.

De compassione beatæ Mariæ pro filio crucifixo.

Tanta dilectione, tanta exultatione ex præsentia illius et conversatione jucundata ⁷⁸, perpendat qui potest, quibus doloribus, quibus genitibus, quibus suspiriis cruciabatur, quando eum a se crudelium manibus avelli, quando ad condemnandum tradit, quando ad subeundam mortem judicio judicis iniqui tribunali conspiceret sisti. Forte tamen inter hæc ei poterat esse, ut more loquar humano, aliqua spei consolatio de evasione illius, dum sententiam mortis ejus pendere audiret sub altercatione præsidis ⁷⁹ ipsum liberare quærentis ⁸⁰, et Judæorum pessime plebis, ne liberaretur, regnum Cæsaris contra præsidem ⁸¹ appellantis. Verum ubi, prolata certa ⁸² sententia mortis illius, omnis eam spes evadendi desereret eumque crucem, in qua suspendi debebat, humeris ad ⁸³ locum suæ passionis subvehere gemebunda conspiceret, estne, precor, aliquis, qui queat percipere qualitatem pectoris ejus? Adjectus est hinc doloribus ejus, dolor alius: Petrus et alii discipuli, ab ⁸⁴ eo de nihilo in apostolatam electi, et jam tantæ celsitudinem virtutis, ut etiam dæmonibus ⁸⁵ imperarent, erecti, nec non secretorum illius conscii et familiares in cunctis effecti, instante hora traditionis ejus fugam ineunt et eum pro quo se mortem paulo ante subituros promiserant, obliti tantorum bonorum sponsionisque suæ, solum ipsa considerante relinquunt. Unde ipsum ⁸⁶, ad passionem omnibus amicis destitutum tendentem, hæc voce sequebatur gemens: Vadis propitiator ad immolandum pro omnibus; non tibi occurrit Petrus qui dixit. *Pro te moriar* (Matth. xxvi, 35); reliquit et Thomas qui ait: *Eamus, et moriamur cum eo omnes* (Joan. xi, 16), et nullus ex his, nisi tu solus ducens, qui me castam conservasti, filius meus et Deus meus. Verum hæc verba, ex magnæ pietatis fonte producta, ita paucis ad hoc memorasse ⁸⁷ sufficiat,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ Pauca mereamur *mss* pauca de illo intelligendo mereamur ⁶⁷ Nec putet *mss* nec putetur ⁶⁸ Meritis a²juvari *mss* meritis adjuti ⁶⁹ Salutariis *mss* suavitate ⁷⁰ Adhuc quem *mss* adhuc numero quem ⁷¹ Fingere multiplicatus in se sedem major existeret *mss* fingere libet multiplicatus in se idem affectus major existeret ⁷² Ut bene dicam *mss* ut ita dixerim ⁷³ Tempus debriato *mss* tempus affectu debriato ⁷⁴ In finem *mss* in filium ⁷⁵ Fuit amor ejus et vere major erga *mss* fuit amor ejus erga ⁷⁶ Secum degentem *mss* secum degentem ⁷⁷ Quid caperet *mss* quis capiet ⁷⁸ Cum ergo tanta dilectione tanta exultatione beata Dei genitrix ex præsentia illius et conversatione foret jucundata *mss* tanta ergo dilectione, tanta exultatione ex præsentia illius et conversatione jucundata ⁷⁹ Pendere conspiceret audiretque subaltercationes præsidis *mss* pendere audiret sub altercatione præsidis ⁸⁰ Quærentis: corripiam ergo eum et dimittam; et Judæorum *mss* quærentis, et Judæorum ⁸¹ Contra præsidem *mss* contra præsidem ⁸² Prolata certa *mss* prolata certe ⁸³ Humeris usque ad *mss* humeris ad ⁸⁴ Discipuli ejus ab *mss* discipuli ab ⁸⁵ Ut jam dæmonibus *mss* ut etiam dæmonibus ⁸⁶ V. e ipsum *mss* Unde ipsum ⁸⁷ Ad hæc commemorasse *mss* ad hoc memorasse

ut ea oculus pietatis attendens, dum tantæ matris A gemebundus affectibus compatitur, pii amoris illius fructu remunerari aliquando mereatur. Sed, cum ad ipsam ejus passionem ventum fuisset, et ipse cruci affixus hinc ipsam matrem suam, hinc discipulum, quem diligebat, prope astantes-intuitus esset, ne matrem penitus orbatam relinqueret, ei præsentem discipulum ⁸⁸ suo loco in filium subrogavit: *Mulier, inquit, ecce filius tuus* (Joan. xiv, 26). O commutatio! pro æterno et incommutabili Deo purum et corruptibilem hominem, pro naturali et unico filio servum accepit in filium. O domina, qui, precor, cogitatus in te ⁸⁹ sibi succedebant, cum tam inæstimabilem commutationem ab ipso, quem super omnia diligebas, tibi fieri audiebas? Vere pertransiit animam tuam gladius doloris, qui tibi amarior existit omnibus doloribus cujusvis passionis corporeæ; quidquid enim crudelitatis inflictum est corporibus martyrum leve fuit, aut potius nihil, comparatione ipsius tuæ passionis, quæ nimirum sua immensitate transfixit cuncta penetralia tui benignissimi cordis. Et utique, pia domina, non crediderim te potuisse ullo pacto stimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres, sustinere, nisi ipse spiritus vitæ, spiritus totius consolationis, spiritus scilicet dulcissimi tui filii, pro quo moriente tantopere torquebaris ⁹⁰, te confortaret, te consolaretur, te intus doceret non esse mortem eum absumentem, sed magis triumphum omnia ei subjicientem, quod in ipso fieri coram moribunda ⁹¹ videbas. Mortuus est tamen, et ab oculis tuis te inspectante sepulcro reclusus. Cætera silentio premo, penitus ignorans ubi vel unde aliquid dicendum assnam ex quo luctus tui modum, o pudicissima virgo, considerandum alicui ⁹² proponere queam. Siquidem cum illum, quem te virginem concepisse, virginem peperisse, et post partum virginem noveras permansisse, necnon per quem te intelligebas ab omni generatione beatam dici meruisse, videres ⁹³ iniquorum sævitia tam crudeli nece peremptum, tam subito tuis aspectibus abstractum, et sepulcri antro reclusum, quid ego nescio quis haberem, ubi vel unde acciperem quod in considerationem tui status animi quem gerebas eo tempore cuilibet panderem; sed acerbitas mœroris post resurrectionem ejusdem filii tui in lætitiã versa est. Et in quam qualemve lætitiã intendamus, fratres mei.

CAPUT VI

De gaudio resurrectionis.

Supra, dum gaudii ejus exsultationem, qua reple-

atur in conversatione secum adhuc in carne mortali degentis istius ⁹⁴ filii sui, considerare nitere-mur in ipso nostro adnitu ⁹⁵ defecimus, et eam ultra omnem humanum intellectum magnam et mirandam esse advertimus. Si ergo tam magna fuit tum, cum ipsum bene sciret paulo post moriturum, quæ vel quanta putatis, fuit nunc, cum ipsum videret jam ⁹⁶ calcatis mortis legibus resurrexisse, non solum in æternum victurum, sed et cœlo et terræ omnique creaturæ perenni jure dominaturum? Nolo hanc immensitatem gaudii ejus penetrare quis laboret, quoniam, quæ ipsis angelis Dei est admiranda et impenetrabilis, non facile crediderim quod cuivis homini mortali possit esse penetrabilis. At si aliquis quærit cur evangelistæ non referant ipsum **B** pii sumum Dominum a morte resurgentem, huic suæ dulcissimæ matri ⁹⁷, ut ejus dolores mitigaret, primo ac præcipue apparuisse, dicimus quod a quodam sapiente de hoc ipso sciscitantes audivimus. Ait ergo tanta esse scitur auctoritas ⁹⁸ narrat omnis evangelicæ ut nihil in ea dependens, nihil inane, nihil superfluum reperiatur. Itaque si ⁹⁹ matri Domini, si dominæ mundi ipse filius ejus ab inferno resurgens scriberetur, sicut alii cuilibet, apparuisse, eamque de sua resurrectione docuisse, quis non tale scriptum superfluum duceret? reginam videlicet cœli et terræ, omnisque creaturæ, cœquaret illi, vel illi, quibus ¹⁰⁰ apparuit, viro aut mulieri. Spiritus ejus in illa plene et perfecte quiescebat, qui sibi et esse **C** illius et facta ejus omnia luce clarius revelabat; et evangelistæ scriberent tunc vel tunc illi talem ac talem semet ¹⁰¹ exhibuisse. His ita ¹⁰² paucis alienus forsitan inquisitioni, prout accepimus, responsis, adhuc aliquid gaudii hujus beatissimæ Virginis matris speculando præ oculis constituamus, non ea spe ut modum illius nos in hac mortalitate viventes perfecte intellectuos fore opinemur, sed ut inde aliquantulum degustando qua possumus illud devotione veneremur. Sic enim inspectum et degustatum magnum in ejus amorem anhelantibus solet generare profectum ¹⁰³. Eia, si gaudium habuit ipso filio suo secum in carne degente, si gaudium habuit eodem suo filio calcata morte ab inferis resurgente, num minori gaudio exultavit ipso suo filio in ea carne, quam de se assumptam noverat, coram oculis suis cœlos penetrante ¹⁰⁴? quis hoc dixerit, imo quis gaudium ejus omnibus, quæ illud præcesserunt, gaudiis non crediderit eminerè? Bonæ matres solent magnifice in hoc mundo exhilarari, cum vident filios suos terrenis hono-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ Præsentem discipulorum *mss* præsentem discipulum ⁸⁸ Quæ precor in te *ms* qui, precor, cogitatus in te ⁸⁹ Moriente conquerebaris tantopere torquebaris *mss* moriente tantopere torquebaris ⁹⁰ Coram moribundo *mss* coram moribunda ⁹¹ Virgo, alicui *mss* virgo, considerandum alicui ⁹² Videbas *mss* videres ⁹³ Degentibus istius *mss* degentis istius ⁹⁴ Nostri animi nisu *mss* nostræ annisu ⁹⁵ Ipsum, jam *mss* ipsum videret jam: ⁹⁶ Suæ dulcissimæ dilectissimæque matri *mss* dulcissimæ suæ matri ⁹⁷ Audivimus sic. tanta est suscitata auctoritas *mss* audivimus. Ait ergo, tanta esse scitur auctoritas ⁹⁸ Ita quod si *mss* itaque si ⁹⁹ Cœquare illis quibus *mss* cœquaret illi vel illi quibus ¹⁰⁰ Talem semet *mss* talem ac talem semet ¹⁰¹ His ita *mss* his itaque ¹⁰² Profectum *mss* proficuum ¹⁰³ Non minori... penetrare... *mss* num minori... penetrante?

ribus suamari; et ista mater, procul dubio bona, non ineffabili gaudio lætarètur, quando Filium suum unigenitum omnes cœlos dominandi jure penetrare, ac in Dei Patris omnipotentis vidit concessum ascendendo pertingere? Imo quid huic gaudio unquam fuit auditum simile¹⁰⁵? quid in medium prolatum, saltem per illud aliquo modo possit mens humana in istud aciem suam dirigere? Sed et hæc gaudiorum suorum magnitudo nonnihil incrementi accepit, cum, adveniente super discipulos Spiritu sancto, mox ad prædicationem illorum fidem filii sui tanta, sicut scitis, hominum¹⁰⁶ multitudo suscepit. Nec mirum alicui videatur quod dico gaudium ejus in credentium conversione crevisse¹⁰⁷. Ibi enim excepto gaudio quod de salute generis humani in istorum conversione concipiebat, filium suum non fuisse gratis mortuum, cum tam efficaciter operari videbat fidem mortis ejus etiam in eis qui auctores¹⁰⁸ ejus extiterant. Gaudium itaque ei erat in cœlo, gaudium in terra; gaudium insuper in omni creatura. Gaudium in cœlo, quia fructus ventris sui jam victor mortis et orbis in cœlo regnabat, suaque victoria Deum Patrem omnipotentem glorificabat, et cuncta¹⁰⁹ cœlestis curiæ agmina inæstimabili magnificentia lætificabat; gaudium in terra, quoniam eos, pro quorum salute matrem Dei se factam sciebat, abjecto jugo diaboli, a quo captivi tenebantur, liberos¹¹⁰ in ipsam salutem currere conspiciebat; in omni quoque creatura gaudium habuit, eo quod illam a pristina oppressione cui, atque in illum ad quem facta fuerat statum redire vidit. Postquam enim homo Deum contempsit, et ejus mandatis tumidus contraire non timuit, in nulla creatura, quam Deus ad subsidium ejus instituit, justo judicio aliquid juris amplius habere debuit. Cum igitur et in contumacia sua contra Deum omnium rerum Dominum perstitit, et tamen usum rerum in subsidium suum retorquere non destitit, Dominio Deo injustitiam, et Dei creaturæ violentiam intulit et oppressionem. At nunc, cum jam reconciliatus homo per mortem filii¹¹¹ hujus beatissimæ matris redit in gratiam Dei, redit etiam in jura libertatis, ad quam facta fuit creatura Dei, famulandi¹¹² scilicet ei pro quo se institutam esse cognovit.

Hæc, sacratissima domina, vidisti, hæc intellexisti, hæc per te tali modo impleta esse magnifice gavisa es. Ista, fratres, dicimus dulces habentes, et vos dulce habere cupientes sæpe revolvete atque recollere in¹¹³ memoria amorem et gaudium hujus dominæ, quibus jugi exundantia in Deum et de Deo

A jucundabatur tota illius substantia. Nihil enim utilius post Deum memoria matris Dei, nihil salutaris mediatione pii amoris quo fervebat in memoria et contemplatione filii sui, nihil jucundius sapore prætractari beati gaudie ejus, quo multipliciter pascabatur in eodem et per eundem filium suum. Sæpe quippe vidimus et audivimus plurimos hominum in suis periculis recordari nominis istius bonæ Mariæ, et¹¹⁴ omnis periculi malum illico evasisse. Velociorque est nonnunquam salus¹¹⁵ memorato nomine ejus quam invocato nomine Domini Jesu unici filii ejus. Et id quidem non ideo fit quod ipsa major aut potentior eo sit, nec enim ipse magnus aut potens est per eam, sed illa per ipsum. Quare ergo promptior salus in recordatione ejus quam filii sui sæpe percipitur? Dicam quid sentio, filius ejus Dominus est et judex omnium, discernens merita singulorum, dum igitur ipse a quovis suo nomine invocatus non statim exaudit, profecto id justo judicio facit¹¹⁶. Invocato autem nomine matris suæ, etsi merita invocantis non mereantur, merita tamen matris intercedunt ut exaudiat. Hoc denique usus humanus quotidie probat, cum quis, proposito amici sui nomine, efficaciter ab¹¹⁷ illo aliquid impetrat quod simpliciter sua prece nequaquam impetrare valebat. Itaque si tam utilis est in subveniendo¹¹⁸ memoria nominis matris Dei, non mirum si magnæ salutis afferet fructum frequens meditatio sancti amoris ejus, si plenam jucunditatem dabit dulci studio cogitata et recogitata immensitas gaudii ejus.

CAPUT VII.

De gaudio beatæ Mariæ in filii ascensione.

Quapropter adhuc in speculationem gaudii ejus verba vertamus, et mentes nostras ipsius dulcedine aliquantisper enutriamus. Perpendamus itaque, cum tanta¹¹⁹ gaudii magnitudo impleverit intima pinnarum Domine hujus, ex his quæ jam paululum intueudo, ut potuimus, prælibavimus, utrum ei super illa adhuc aliquid gaudii adjicere potuerit, id quod revelante Spiritu sancto, remota omni ambiguitate, sciebat se decurso vitæ labentis¹²⁰ spatio in beatitudinem regni cœlestis ascensuram, filium suum omnipotenti Deo Patri in sua deitate coæqualem, sicut est, indeficienti contemplatione visuram, sequere post eum omni-creaturæ cœlestium, terrestrium et infernorum perenni jure dominaturam. At immensitatem¹²¹ gaudii hujus quis considerabit, qui non in ipsa consideratione peritus ab ea opprimatur? Et

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵ Fuit simile *mss* fuit auditum simile ¹⁰⁶ Tanta hominum *mss* tanta, sicut scitis, hominum ¹⁰⁷ Incrementum sumpsisse *mss* crevisse ¹⁰⁸ Fidem amoris ejus in eis qui amatores *mss* fidem mortis ejus etiam in eis qui auctores ¹⁰⁹ Ventris ejus benedictus jam erat victor mortis et orbis in cœlo regnabat, et cuncta *mss* ventris sui jam victor mortis et orbis, etc. ¹¹⁰ Quoniam eorum... liberam *mss* quoniam eos... liberos ¹¹¹ Mortem filie *mss* mortem filii ¹¹² Gratiam Dei famulandi *mss* gratiam Dei: redit etiam in jus libertatis, ad quam facta fuit creatura Dei famulandi. ¹¹³ Sæpe revolvete in *mss* sæpe revolvete atque recollere in ¹¹⁴ Recordari horum et *mss* recordari nominis istius bonæ Mariæ et ¹¹⁵ Propitior salus *mss* promptior salus ¹¹⁶ Id juste facit *mss* id justo judicio facit ¹¹⁷ Dominico nomine ab *mss* amici nomine efficaciter ab ¹¹⁸ Utilis aliquando *mss* utilis est in subveniendo ¹¹⁹ Cum tantum *mss* cum tanta ¹²⁰ Habentis vitæ *mss* vitæ labentis ¹²¹ Ad immensitatem *mss* ad immensitatem

CAPUT VIII.

De assumptione beatæ Dei genitricis Mariæ.

si causa gaudii talis ac tanta est, gaudium ipsum A
quale et quantum est? Sed, o bone Jesu, istius tunc
dulcissimæ matris piissime filii, quomodo potuisti pati
ut, te in regnum tuæ gloriæ remeante, illam quasi
orbatam in miseriis mundi relinqueres, et non eam
statim tecum regnaturam assumeres? Fortassis, Do-
mine, ne tuæ cœlesti curiæ veniret in dubium, qui
potius occurreret, tibi, videlicet Domino suo tuum
primo ¹²² regnum tuum in assumpta carne petenti.
an ipsi dominæ suæ in ipsum regnum jam suum
materno jure effectum ascendenti. Nam ut in partes
suo occursum divideretur, quatenus pars tibi et pars
illi in primo adventu obsequeretur, non decere
existimo, præsertim cum tua sit tua, tota quoque
sit per te eadem cœlestis curia sua. Prudentiori ergo
et digniori consilio usus præcedere illam volebas, B
quatenus ei locum immortalitatis in regno tuo præ-
parares, ac sic comitatus tota curia tua festivi-
us ei occurreres, eamque sublimius, sicut decebat tuam
matrem, ad teipsum exaltares. Et quidem non est
abs re credere ipsum his de causis matrem suam
præcessisse, cum ipse idem Unigenitus hujus beatis-
simæ Virginis promiserit suis discipulis se, si ab-
iret, eis locum in cœlesti sede præparaturum, ac
deinceps eos ad seipsum accepturum. Si ¹²³ ergo lo-
cus ab eo parabatur ad gloriam et honorem discipu-
lorum, quomodo non pararetur ad honorem et glo-
riam Matris suæ, dominæ scilicet et reginæ angelo-
rum? Erat præterea, ut mihi quidem ¹²⁴ videtur,
utilis et necessaria fidei nostræ conversatio sua,
post ascensionem Domini, inter apostolos ejus, quia
licet ipsi per revelationem Spiritus sancti edocti fue-
rint omnem veritatem, incomparabiliter tamen emi-
nentius ac manifestius ipsa, per eundem Spiritum,
ipsius veritatis ¹²⁵ profunditatem intellegebat, ac per
hoc multa eis per hanc revelabantur, quæ in se non
solum simplici scientia, sed ipso effectu, ipso expe-
rimento didicerat de mysteriis ejusdem Domini no-
stri Jesu Christi. Nec dilatio suæ assumptionis quo-
quo modo jacturam aliquam inferre valebat immen-
sitati amoris et gaudii sui, quoniam ipsa perfectio ¹²⁶
amoris et gaudii ita illam reficiebat plenitudine sui
ut hoc ipsum ei ad amoris et gaudii augmentum
magnopere fieret quod se illic esse videbat, ubi
Deum, quem præ cunctis amabat, magis velle scie-
bat. Igitur ubicunque erat, et ipsa in Deo, et Deus
in ipsa jucundabatur, qua ipsa jucunditate felix, hoc
præ cæteris ubique fieri cupiebat, quod sapientiæ
Dei potissimum placere intelligebat. Hac inæstima-
bili ¹²⁷ amoris et gaudii immensitate prædita fuit hæc
Virgo sanctissima, quandiu eam in omni mortali
carne manere placuit sapientissimo ¹²⁸ Filio suo.

Verum cum ipse in regnum suum eam assumere,
et ei magnificentiam gloriæ suæ ¹²⁹ decrevisset ostende-
re, cujus, precor, dignitatis et honoris apparatu-
bus intendebat tota curia angelorum, quibus et vo-
cibus exultationis et salutis ¹³⁰ resonabant nume-
rosa tabernacula antiquorum Patrum ipsi curiæ
nuper ¹³¹ associatorum? Certe credi herim omnes il-
lius beatæ patriæ civis festiviori solito ac subli-
miori nitore decoris ad adventum matris Domini
sui præparari, ac nova quadam et ineffabili jucun-
ditatis gratia pro tantæ rei expectatione conjubilare.
Et quid mirum? Ipse Jesus, Deus et Dominus em-
aniam, filius hujus ¹³² castissimæ Virginis et dominæ
rerum, ipse ei sicut suæ unicæ matri totus festivus
occurrere volebat, et aliquis de familiaribus suis se
a tanti ¹³³ gaudii immensitate subtraheret? Utique
inter homines moris scitur esse unumquemque lo-
cum servum cujus vis præpotentis domini eo majori
gaudio in amici domini sui adventu exultare, quo
ipsum ¹³⁴ dominum suum cognoverit adventantem
amicum magis amare. Cum vero de adventu paren-
tum domini sui agitur, de quorum speciali dilectione
nullus ulla dubitatione tenetur, ille nimirum magis
felicem se æstimat qui majori júbilo et festiviori
occurso lætitiæ frena relaxat. Si ergo hæc ita se ha-
bent apud homines, quibus si qua lenitas inest,
longe tamen supererorum civium bonitati ¹³⁵ impar
est, contempletur animo, qui potest, quo gaudio,
qua festivitate, quibus concentibus jubilabant om-
nes beatorum spirituum ordines, quando et unicam
Domini sui matrem adventare, et ipsum Dominum
Deum suum ei videbant omni sua gloria deco-
rari velle occurrere. Stipatus itaque mille millibus, imo
innumerabilibus angelorum agminibus Deus ipse huic
piissimæ Matri suæ de hoc mundo migranti occu-
rit, eamque super omnes cœlos exaltatam, cunctæ
secum creaturæ perenni jure dominaturam in thro-
no ¹³⁶ collocavit. O dies tanti occursum gloriosa et fe-
lix! Dies tam præclaræ exultationis beata et celebris!
Dies tam sublimis glorificationis festiva et omni sæ-
culo admirabilis! Dies enim illa non solum te, do-
mina, ineffabiliter sublimavit, sed cœlum ipsum,
quod penetrasti, necnon cuncta quæ in eo sunt,
nova et ineffabili gloria decoravit. Nova quidem glo-
ria cœlum decoravit, quia præorem gloriam ejus ex
præsentia tui, ultra quam dici possit aut cogitari,
magnificavit. Nam cum tu, domina, illuc ascendis,
nova illud et præcellenti virtutum tuarum dignitate
irradias, immensaque miserationum et gratiarum
luce perlustras. Eadem quoque dies ascensus tui

VARIÆ LECTIONES.

¹²² Cum post *mss* tum primo ¹²³ Præparaturum. Si *mss* præparaturum, ac deinceps eos ad
se ipsum accepturum. Si. ¹²⁴ Ut hic quidem *mss* ut mihi quidem ¹²⁵ Spiritum veritatis ipsius ve-
ritatis *mss* spiritum ipsius veritatis ¹²⁶ Ipse perfectio *mss* ipsa perfectio ¹²⁷ Hac æstimabili *mss* hic
inæstimabili ¹²⁸ Quandiu etiam in omni mortali carne placeret sapientissimo *mss* quandiu in mortali carne
eam manere placuit sapientissimo. ¹²⁹ Magnificentiam regni gloriæ *mss* omitt. regni ¹³⁰ Et salutis *mss* et
salutationis ¹³¹ Curie nuper *mss* curiæ tunc ¹³² Filius ejus benedictus hujus *mss* filius hujus. ¹³³ Fa-
milia sua se tanti *manuscript.* familiaribus suis se a tanti ¹³⁴ Quo ipse *mss* quo ipsum ¹³⁵ Superiorum
bonitati *mss* superiorum civium bonitati ¹³⁶ In throno gloriæ *mss* omitt. gloriæ

cos¹³⁷ qui cives ejus ab initio creaturæ esse meruerant, solito festiviori exultationis gaudio induit, qui per gloriosum secundæ virginitatis tuæ fructum semirutam vident civitatem suam redintegrari. Vere in tuo adventu, per quam tantum bonum meruerunt, gaudii sui magnitudo jure debuit augmentari. Terram etiam dies exaltationis tuæ, o beatissima feminarum, mira gratia irrigavit, quia, dum te, quam de se et in se aliorum hominum lege progenitam cognovit, usque ad Creatoris omnium thronum exaltari cognoscit, antiquæ maledictionis pœnam, quam in peccato primorum suorum filiorum sese merito excepisse sciebat, jam per tantæ benedictionis tuæ abundantiam sese evadere indubitanter credebat. Quid amplius dicere possum, domina? immensitatem quippe gratiæ et gloriæ tuæ considerare cupienti sensus deficit, lingua fatiscit. Quænam modum enim omnia, quæ in cælo sunt per glorificationem tuam inestimabiliter decorantur, ita, per eandem glorificationem, cuncta quæ in terra subsistunt, ineffabiliter sublimantur. Singula nempe in immensæ dignitatis decus profecerunt, cum per tuam beatam et integerrimam virginitatem Dominum Deum suum quem non cognoverant, agnoscere, et agnoscitum colere et amare meruerunt. Quam super omnes cælos ascendere ac in dextera Domini Dei sui filii tui benedicti exaltari cognoverunt, in eo etiam didicerunt se eidem Deo suo totum debere quod sunt, quando tu, quæ inter illa et de illis una fuisti, tantam¹³⁸ dignitatis eminentiam meruisti. Nihil igitur aut idolis homines, aut ullæ aliæ rerum species intellexerunt idolorum cultoribus se debere, ubi et singularem Auctorem sui, ex tuo castissimo utero ad restitutionem primæ creationis suæ progenitum, susceperunt, et te, per quam amissam dignitatem suam recuperavere, omni creaturæ tam sublimiter præponi accepere.

CAPUT IX.

Quantum profuit beata Virgo Maria naturæ humanæ.

Quas itaque laudes quasve gratiarum actiones, non solum humana natura, sed omnis creatura huic sanctissimæ Virgini debet? Pura enim sanctitas et sanctissima puritas piissimi pectoris¹³⁹ ejus, omnem omnis creaturæ puritatem sive sanctitatem transcendens, incomparabili sublimitate hoc promeruit ut reparatrix perditæ orbis dignissime fieret. Unde quid laudis pro tam ineffabili bono ipse per eam reparatus mundus ei jure debeat cor alicujus sub morta

A carne viventis æstimare nullatenus sufficit. Ne tamen aliquis eorum quæ dicimus, nimis¹⁴⁰ insolens autemet nos magis more indiscrete laudantium ista dicere quam rem, sicut est, considerationi fidelium¹⁴¹ quocunque modo commemorando velle præfigere, plenius ea quæ humanæ naturæ per eam bona provenere commemorare juvat, ac sic qualiter¹⁴² omnes aliarum rerum formæ per ipsam sint reformatæ¹⁴³, nihilominus, prout poterimus, in medium proferre delectat. Quod ea quidem re facere placet ut præ oculis, aliquatenus deformatis singularibus beneficiis ejus, nemo relinquatur cujus consideratio immensitate promeritæ laudis illius non obviatur. Nota igitur; omni sæculo loquar, et de quo ad quod provecimus hujus dominæ meritis, pro posse, edicam.

B Itaque natura nostra¹⁴⁴ ad similitudinem Dei in principio creata fuit, quatenus indesinenter ipso Deo frueretur, et ejus gloria sine omni corruptione et mutabilitate aliquando potiretur. Hoc tam grande bonum natura statim in primis hominibus perdidit, et in hujus mundi miserias infelix et præceps ruit, dehinc in æternas¹⁴⁵ miserias decurso viæ labentis articulo multo infelicius ruitura. Transierunt multa sæcula, et damnationis istius immunitas super omnes filios hominum semper est in deterius roborata. Nec enim summi Dei sapientia ullam in massa creationis humanæ viam constituit¹⁴⁶, per quam, ut disposuerat, in mundum veniens tam luctuosæ perditioni subveniret, donec ad istam, de qua loquimur, Virginem ventum esset. Sed hæc mox, ubi¹⁴⁷ in mundum per humanæ generationis lineam venit, tanta omni boni virtute atque constantia¹⁴⁸ perfecte resplenduit ut eam ipsa sapientia Dei, uti a sæculis prædestinaverat, vere¹⁴⁹ dignam judicaret, per quam in hominem veniens, non modo reatum primorum hominum, sed et totius mundi peccata deleret, et diabolum suis operis inimicum cum suis elideret¹⁵⁰; nec non damna cælestis patriæ, illuc hominem deducendo, redintegraret¹⁵¹. Quis igitur ista perpendens æstimare queat qua laude digna sit, quæ tantorum bonorum sola præcunctis effici meruit mediatrix? Liberi atque ergo a lege mortis qua delinebamur, resurgimus in gloriam quam in primo parente perdidimus, imo in amplio rem, quam vel ipse in se, vel nos in ipso amissimus. Qui etenim adhuc etiam in carne mortali per fidem ad amissam gratiam seu patriam tendimus, in filiationem Dei per benedictum filium be-

VARIÆ LECTIONES.

¹³⁷ Tui eorum *mss* tui eos ¹³⁸ Quia igitur super omnes cælos in dextera Domini... exaltari digne, cognoverunt, eo etiam... quando ea quæ inter illa et de illis una tantam *mss* Quam omnes cælos ascendere, ac in dextera Dei sui benedicti filii tui exaltari cognoverunt. In eo etiam didicerunt se eidem Deo suo totum debere quod sunt, quando tu inter illa et de illis una fuisti, tantam ¹³⁹ Piissimi pastoris *mss* piissimi pectoris ¹⁴⁰ Et jure debeat æstimare nullatenus sufficit: ne tamen aliquis eorum nimis *mss* ei jure debeat, cor alicujus sub mortali carne viventis æstimare nullatenus sufficit. Ne tamen aliquis eorum quæ dicimus nimis ¹⁴¹ Sicut est considerare. Ne igitur videatur cuiquam quid considerationi fidelium *mss* sicut est, considerationi fidelium ¹⁴² Aut si qualiter *ms* ac si qualiter ¹⁴³ Sunt reformatæ sive reformatæ *manuscript.* sint reformatæ ¹⁴⁴ Natura mea *mss* natura nostra ¹⁴⁵ Dehinc æternas *mss* dehinc in æternas ¹⁴⁶ Viam constituit *mss* viam invenit ¹⁴⁷ Sed hæc mox ubi *ms* E. sed hæc mox ut *ms* S. sed mox ut ¹⁴⁸ Virtute et substantia *mss* virtute et constantia ¹⁴⁹ Sapientia Dei vere *mss* sapientia Dei, uti a sæculis prædestinaverat, vere ¹⁵⁰ Suis elideret *mss* suis elideret ¹⁵¹ Redintegraret *ms* redintegret,

nedictæ matris Mariæ transimus, eundemque filium A
ejus nobis fratrem ipso auctore ascissimus ¹⁵². A
morte enim resurgens nos fratres suos appellavit, et
quod ad Patrem suum et Patrem nostrum, Deum
suum et Deum nostrum foret ascensus, familiari
affatu ¹⁵³ nobis intimari præcepit (*Joan. xx, 17*).
Quod igitur tantum patrem et tantum fratrem sor-
titi sumus, utique beatæ Mariæ ascribere debemus,
cujus integerrima fecunditate in tantam dignitatem
surreximus; quam quidem dignitatem nostra natura
nequaquam adepta fuisset, si illius secunda virginitas
Deum de sua substantia non genuisset. Cum igitur
tam inæstimabili dignitatis honore, etiam in hujus
mundi squaloribus degens, per piæ matris Dei Mariæ
merita humana natura sit exaltata, vel advertat, qui
potest, qua quali gloria ¹⁵⁴ decorabitur, cum hunc
ipsum fratrem suum, omnipotenti Patri ejus coæ-
qualem, in sua majestate regnantem acceperit,
ejusque regni cohæres existens, perpetua et incom-
mutabili glorificatione vultu ipsius præsens astite-
rit ¹⁵⁵? Advertat, inquam, advertat quæ gloria,
quod gaudium, vel quæ jubilatio erit omnibus illis
quæ, in regnum æternæ beatitudinis assumpti, Deum
Dominumque rerum omnium in suæ carnis substan-
tia sibi similem viderint, et cuncta, quæ sive in
cælo, sive in terra, seu in inferno subsistunt, ad
nutum illius pendere, eumque fraterno affectu, imo
ultra omnem fraterni amoris affectum, seipsos
amare et quæcunque velle ¹⁵⁶ poterunt, sine mora,
sine contradictione, sine defectu sibi æternaliter
subministrare. Super hæc cum ipsam dominam, per
quam tanta bona eis provenire, præ oculis habuerint
juxta Deum, quem de suo utero Virgo Filium pepe-
rerat residentem ¹⁵⁷, et jure materno cælo terræque
cum eodem suo filio præsentem, consideremus qua
exultatione exultabunt pro tanta gloria ejus, quo
honore sublevabuntur in tanta potentia ejus? Omnis
utique creatura deseriet eis honorem, non solum
quia videbit naturæ ipsorum consortem esse suum
Creatorem, sed etiam quia dominatricem suam unam
ex eis esse conspiciet factam reginam ¹⁵⁸ angelorum.
His igitur ita consideratis, tu quicumque ex humana
stirpe progenitus es, quomodo potes et quantum
potes, erige aciem mentis tuæ et quas grates, quas
laudes, quæ obsequia ei perpetuo debeas, per cujus
beatam et integerrimam fecunditatem de tanto malo
ad tantum bonum, ut brevi ostendimus, sis pro-
fectus, gnarus attende. Nulla te ab horum considera-
tione sæculi delectatio moveat, nulla cujusvis vani

amoris desidia a debita laudum exhibitione retar-
det.

CAPUT X.

*Quantum profuit omni creaturæ, etiam præter
humanam.*

erum quoniam aliquantisper animadvertimus
quid boni per excellentissima ¹⁵⁹ beatæ matris Dei
Mariæ merita adepti sumus, paucis etiam, ut pro-
posuimus, pro posse, quid aliarum species rerum,
per eadem ejusdem merita sint adeptæ, advertamus.
Scio quidem superius me quædam inde commemo-
rasse, sed ad commendandam piis auribus tantæ
dominæ eminentiam non videtur fore superfluum
eamdem præsentare sententiam. Omnem itaque
creaturam, tam cælestem quam terrestrem, ad sui
Creatoris laudem et gloriam institutam, nemo sa-
num sapiens ¹⁶⁰ ambigit, nemo sapiens silet Qua-
propter ¹⁶¹, si aliquid ejus laudi aut gloriæ, sive
honori derogat in quoquam, bene intuentibus liquet
quod idem ipsum cætera, suæ subjectionis integri-
tatem ¹⁶² ei servantia, quodam exinde confusionis
verbere sauciat. Nec enim ad Domini sui fidelitatem
integre sese tenerent, si verecundiam sui auctoris ¹⁶³
æquanimitè et inconcussa tranquillitate tenerent ¹⁶⁴.
Homo igitur, qui a Deo inter cæteras creaturas
sublimis naturæ creatus Deum ¹⁶⁵ per inobedienciæ
suæ reatum inhonoravit, omnia quæ sui juris prius
erant amisit; omniaque, quæ sui status integra-
tem servaverunt, ipsa reatus sui immanitate, quan-
tum in ipso fuit, quadam confusione vulneravit;
adjuncta est eis super hac confusione et alia confusio,
quia huic, quem a suo Conditorè per male vitæ
merita exorbitare videbant, per suæ conditionis
legem ministerii sui obsequium nullo tempore abne-
gare valebant. Ingerebatur igitur operibus Dei
contumeliosa quædam oppressio, et fiebat de eis gra-
vis et injuriosa abusio. Jus siquidem nullum in his
quæ Dei sunt juste deberet habere qui voluntati
ejus non veretur pravis actibus contraire. In eo
itaque quod lumine cæli et siderum motu in suis
usibus homo retus poteratur idem cælum et sidera
ipsa magni honoris detrimenta patiebantur. Nempe
illi serviebant propter quem se nequaquam instituta
sciebant. Ad servitium quippe justis ¹⁶⁶ hominis, non
injusti, qui tunc erat, condita fuerant. Hoc ipsum de
aere, de terra, et quæ profert, de mari, et omnibus
aquis ac de his quæ continent dicere licet et sen-
tire. Omnes igitur rerum formæ informi quadam et
contumeliosa obfuscatione tegebantur, eo quod ipsi,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵² Arcissimus *manuscript.* asciscimus ¹⁵³ Familiari affectu *mss* familiari affatu ¹⁵⁴ Exaltata qualis
quali *mss* exaltata advertat, qui potest, qua vel quali gloria ¹⁵⁵ Vultum ipsius præsens constituerit *mss*
vultu ipsius præsens astiterit ¹⁵⁶ Amare, velle *mss* amare, et quæcunque velle ¹⁵⁷ Peperit residentem
mss pepererat residentem ¹⁵⁸ Quia Dominam summam et unicam dominatricem cæli et terræ Mariam ex his
conspiciet esse factam reginam *mss* quia dominatricem suam unam ex eis esse conspiciet factam Reginam
¹⁵⁹ Per excellentiam *manuscript.* per excellentissima ¹⁶⁰ Sanæ mentis *mss* sanum sapiens ¹⁶¹ Ambi-
git. Quapropter *mss* ambigit, nemo sapiens silet. Quapropter ¹⁶² Suæ subintegritatem *mss* suæ subjectionis
integritatem ¹⁶³ Domini sui et auctoris *mss* omitt. Domini sui ¹⁶⁴ Tenerent *mss* sustinerent ¹⁶⁵ Creatus
est, dum Deum *mss* creatus, Deum ¹⁶⁶ Ad obsequium quippe sive servitium justis *mss* ad servitium quippe
justi

qui Deum suum incessanter offendeat ¹⁶⁷, ministrare ac subdi sine intermissione cogebantur. Duravit autem hæc in rerum substantiis injuria quousque venit in carnem illa, de qua loquimur, beata Virgo Maria. At ubi venit ipsa, et in se Filium Dei incorporavit, et pristinam dignitatem in Deo, qui nascebatur, humana natura recuperavit, nihil ultra confusionis, aut injuriam alicui rerum speciei resedit, imo libertatem primæ creationis ¹⁶⁸ suæ confestim recipere meruit. Nam ipsa, cui juxta legem suæ conditionis jus libertatis maximum erat, obsequendi videlicet illi quem ad Dei imaginem conditum noverat, cum ipsum in Creatoris sui similitudinem, quam peccando in se corruerat, per bona opera redire conspexit, non mirum si deinceps obsequendo dominatui ejus, contumeliosæ jugum servitutis excussit.

CAPUT XI.

De eodem.

Alio item modo, si placet, consideremus qualiter omnis creatura ad utilitatem hominis sit creata, et quemadmodum eadem utilitas ob peccatum primi hominis quodammodo evanuerit, quo pacto per beatam Dei matrem virginem Mariam, primam suæ utilitatis dignitatem recuperaverit. Certe homo qui mentis ratione subsistens carnis fragilitate deprimitur ad hoc conditus erat ut contemplationis oculo formæ sui Creatoris jugiter intenderet. Sed quia ipse Conditor ejus incircumscriptus spiritus est, et nemo unquam carnis corruptibilitate vallatus in ¹⁶⁹ magnitudinis ejus notitiam, vel admirandæ divinitatis illius ¹⁷⁰, speculationem ¹⁷¹, sicuti est, pertingere potest, proposita illi aliarum rerum existentia est, quatenus earum consideratione sublimitas ejus, quæ per se nequit videri ¹⁷², ab ipso intellecta conspiceretur. Verum ubi post primorum hominum peccatum generationis humanæ propago in desideria cordis sui prolapsa per vitia sorduit, non solum Creatoris contemplatio, sed et rerum creatarum mirificæ dispositionis salutifera meditatio ab ea procul evanuit. Vides ergo quali modo in lapsu hominis ruit dignitas rerum. In consideratione enim illarum homo resurgere debuit in agnitionem Dei, et sic quasi quidam ei gradus fieri debuerunt pertinendi ad Creatorem ipsius et sui; sed hæc in eis dignitas perit, quando qui ea digne uteretur nullus existit. Nec ullatenus, ex quo primus homo corruit, receperunt amissam eminentiam tanti boni, donec ille Agnus qui peccata mundi tolleret in persona Dei et hominis prodiret mundo ¹⁷³ per Mariam. Verum, in cognitionem Dei homine per hunc Agnum revocato, omnis etiam alia creatura in statum suæ conditionis et honore proprii congenitique decoris est revo-

cata ¹⁷⁴. Hujus igitur tam magni boni effectum illi profecto censemus imputandum, per cujus virgineum uterum is venit in mundum, qui et humanam naturam in tantam, sicut diximus, dignitatis excellentiam sua sapientia revocavit, et omnem simul creaturam privilegio amissi honoris mira dispensatione redonavit. Quid ergo huic sacratissimæ dominæ omnis tam rationalis quam etiam irrationalis creatura jure debeat, qui valet, ex his quæ paucis perstrinximus dilatato sensu advertat. Utique cuncta, quæ Deus bona et utiliter fecit, in eo statu quo condita fuerunt, sicut ostendimus, esse destiterunt, et per hanc beatissimam Virginem in statum pristinum revocata sunt et restituta. Sicut ergo Deus sua potentia parando cuncta Pater est et Dominus omnium, ita beata Maria suis meritis cuncta reparando mater est et domina rerum; Deus enim est Dominus omnium, singula in sua natura propria jussione constituendo; et Maria est domina rerum, singula congenitæ dignitati per illam quam meruit gratiam restituendo. Et quemadmodum Deus ex sua substantia genuit eum per quem cunctis originem dedit, ita Maria de sua carne ¹⁷⁵ peperit illum qui in decore primæ creationis omnium cuncta restituit ¹⁷⁶. Item, sicut nulla rerum species, nisi per Dei Filium facta, subsistit, ita lex debitæ damnationis neminem deserit, nisi quem ab ea filius Mariæ absolvit. Quis igitur, ista recto sensu et corde sincero perpendens, plene percipere queat excellentiam dominæ hujus, per quam tam ineffabili gratia, a tam æstimabili dejectione ¹⁷⁷ erectus est mundus? Quis, inquam, tam miram, et omni prorsus rei præter hanc mauditam gratiam hujus mulieris oculo mentis aspiciens, non obstupescat, et non modo elinguis, verum etiam a tantæ rei comprehensione prorsus immunis fiat?

CAPUT XII.

Oratio ad beatissimam Virginem Mariam.

Quapropter ea quæ nobis sunt impenetrabilia intermittentes, precibus impetrare nitamur ut, quod intellectu capere nequimus, salutari saltem affectu obtinere mereamur. Rogamus ergo te, domina, per ipsam gratiam qua te pius et omnipotens Deus sic exaltavit, et omnia tibi secum possibile esse donavit, quatenus id apud ipsum nobis obtineas, ut plenitudo gratiæ quam meruisti in nobis sic operetur quo participium beati præmi ejus nobis misericorditer quandoque donetur ¹⁷⁸. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster ut, quemadmodum ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur consortes fieri suæ divinitatis. Intende ergo, domina piissima, ut nobis ad effectum ¹⁷⁹ proveniat, propter quod Deus noster ex

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁷ Ostenderat *mss* ostendebat ¹⁶⁸ Patriæ creationis *mss* primæ creationis ¹⁶⁹ Carnis incorruptibilitate pressus ullatenus in *mss* carnis corruptibilitate ullatenus ¹⁷⁰ Dignitatis illius *mss* divinitatis illius ¹⁷¹ Speculationem *mss* speculum ¹⁷² Neque videri *ms* S. nequit videri *ms* E. *omittit*. videri ¹⁷³ Prodit modo *mss* prodit mundo ¹⁷⁴ In statu... revocata *mss* in statu... renovata ¹⁷⁵ Carne mundissima *mss* *omittunt*. mundissima ¹⁷⁶ Decorem... cunctis restituit *mss* in decorem cuncta... restituit ¹⁷⁷ Per quam tam inæstimabilia bona habet rerum natura, per quam tam inæstimabilis gratia a tam ineffabili dejectione *mss* per quam tam ineffabilis gratia a tam ineffabili dejectione ¹⁷⁸ Condonetur *mss* bene donetur ¹⁷⁹ Ad effectum *mss* ad affectum

tuo castissimo utero factus homo inter homines venit, nec sis, quæsumus, exoratu difficilis, quia procul dubio idem benignissimus filius tuus erit ad concedendum quidquid voles promptus et exaudibilis. Tantummodo itaque velis salutem nostram, et vere nequaquam salvi es e non poterimus. Quid igitur stringet laiga misericordiæ tuæ viscera, domina, contra nos, ut nobis salvari nos? Certe Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est (*Psal. LVIII, 18*), et tu ejusdem Domini nostri absque dubio vera mater es. Si tu ergo, quæ Dei mater es, et ea re vera misericordiæ mater ¹⁸⁰ denegas nobis effectum misericordiæ, cujus tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cum idem filius tuus advenerit cunctos æquo judicaturus judicio? Si quidem licet ipse filius tuus sit per te factus frater noster, utique tamen ubi ¹⁸¹ voluntatem tuam sic videlicet ¹⁸² dulcissimæ matris magis porrectam adverterit, illuc, servata æquitatis ratione, a qua te nullatenus discrepare velle videbit ¹⁸³, et judicii sui sententiam, sive ad misericordiam inflectendo, seu ad justitiam intendendo, promulgabit. Subveni ergo nobis, domina, et non considerata peccatorum nostrorum multitudine, velle tuum ad miserendum nobis inflecte. Cogita, quæso, et recogita apud te quia non ad damnandum, sed ad salvandum peccatorem Conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non juvabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es elevata ut te dominam ¹⁸⁴ habeat et veneretur omnis pariter creatura? An ideo utrum

A nobis miseris ultra eveniat, gloriæ tuæ jactura nulla inde perveniet? Et hoc quidem fortassis aliquo modo, bona domina, dici posset, si pro tui solius exaltatione et salute ¹⁸⁵ mater Dei facta fuisses, si utique ¹⁸⁶ Deus, qui hominem assumpsit ex tua castissima carne, hoc fecit pro tua et nostra communi salute ¹⁸⁷. Si ergo, quæ plena salute es posita, non intendis ut eadem salus pro modulo nostro etiam ad nos usque pertingat, jam tuorum sufficiens commodorum, nostrorum negligens esse videberis, et quæ pro totius mundi salvatone meruisti fieri mater Altissimi, cum nos proposueris ¹⁸⁸, quos obvoluit finis sæculi, quid, quæso, proderit nobis tua gloriosa et felix exaltatio, et quam inde ¹⁸⁹ habemus, dulcis et affectuosa exultatio? Ut ergo filium tuum totius mundi Salvatorem, et te ejus reconciliatricem esse veraciter sentiamus, eo nos propensiori studio juva, precamur, et fove, quo in facibus mundi nos et alios ¹⁹⁰ potiori levamine prospicis indigere. Ab initio denique renovationis humanæ, omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusque succurristi, et idcirco præ omni creatura, omni laude dignissima dici et esse meruisti. Eia, succurre nobis, oramus, ut laus, quam per tot sæcula digne possedisti ¹⁹¹, continua tibi detur in gratia ipsa qua mundo perditto ¹⁹² subvenisti. Tibi ergo nos commendamus, tu procura ne pereamus, effice potius ut salus nostra de die in diem multiplicetur, et filio tuo Domino nostro Jesu Christo vita nostra jugi devotione sanuletur. Qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit, C dominatur et regnat per infinita sæcula Deus ¹⁹³

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁰ Mater et gratiæ *mss omitt.* et gratiæ ¹⁸¹ Noster: Ubi *mss* noster · utique tamen ubi ¹⁸² Sua videlicet *mss* sic videlicet ¹⁸³ Discrepare videbit *mss* discrepare velle videbit ¹⁸⁴ Te Domina *mss* te Dominam ¹⁸⁵ Et utilitate *mss* et salute ¹⁸⁶ Sed utique *mss* si utique ¹⁸⁷ Nostri omnium salute *mss* nostra salute ¹⁸⁸ Postposueris *mss* proposueris ¹⁸⁹ Et quid inde *mss* et quam inde ¹⁹⁰ Altos *mss* altos ¹⁹¹ Digne possedisti *mss omitt.* digne ¹⁹² Mundo perditto *mss omitt.* perditto ¹⁹³ *Ms Gorb. E. 10. Explicit Scriptum Eadmeri Monachi de piissima Matre Dei Maria ms S. 62. Explicit Sermo de sancta Maria.*

DE QUATUOR VIRTUTIBUS

QUÆ FUERUNT IN BEATA MARIA,

EJUSQUE SUBLIMITATE

CAPUT PRIMUM.

De his virtutibus generaliter.

Multi, dominæ sanctæ Mariæ laudes stylo formare conati, libenter humano generi pro viribus proposuere quanta olim in eam confluit copia virtutum, et quanta nunc facilitate necessitatibus succurrat mortalium, quanta tunc fuerit donorum gratia sublimis et mirabilis, quanta nunc pietate sit potenter singularis, singulariter dulcis. Nam cum

D quatuor virtutes esse philosophi non tacuerunt, justitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, ex quibus, quasi ex gaudio [*forte leg. quadrivio*] limite, omne virtutum agmen emicet, quia majores nostri quatuor primas in ea regnasse docuerunt, certas appendices in ejus animo conquadrasse perleve fuit ut ostenderent.

Et justitiam quidem ejus sic asseruerunt, quod ipsa tanta tenacitate Dei præceptis per legem inhæ-